

مکتب تربیتی امام صادق (ع)

یک قرن و چندسال بیشتر از طلوع آفتاب نبوت نگذشته بود، که نظرهای مختلفی در زمینه اصول عقاید، در عالم اسلام پدید آمد، و قیافه های مشاجرات و مباحثات گوناگون در میان مسلمانها نمودار گشت، از طرف دیگر اختلافهای سیاسی و کشمکش های دامنه دار میان دولت بنی امیه و بنی عباس که اولی رو بآنقرض و دومی رو باوج ترقی میرفت، افکار را مشوش میساخت، تا اینکه سرچشمه سرشار علوم و حقیقت و ترجمان اسرار مکتب عصمت و طهارت امام جعفر صادق علیه السلام برای بیان حقایق قیام نمود، و در پرتو منطق رسا و توانا و استدلالهای عمیق و اساسی خود ظلمت های شکوک و شبهات را از میان برد و چهره دلارای حقیقت نمودار گشت، و مذهبی بنام: مذهب جعفری که شالوده آن بر اساس معارف آسمانی بود بوجود آمد. مذهب یعنی: طریقه و روش؛ البته معنای مذهب جعفری این نیست که امام جعفر صادق علیه السلام مذهب جداگانه ای غیر از امامان دیگر دارد زیرا جای شبهه نیست که گفتار و رفتار امامان دوازده گانه علیهم السلام همگی سند و حجت است و علوم همه آنها موروث از پیغمبر اکرم (ص) بوده و اجتهادی نیست؛ بلکه منظور این است که برای امام صادق علیه السلام طبق اوضاع زمان فرصتی برای نشر معارف مذهبی دست داد که برای امامان دیگر دست نداده بود و این فرصت و موقعیت بجهت چند چیز بود:

۱ - زمان امامت حضرتش طولانی یعنی متجاوز از سی سال بود گرچه زمان امامت امیرمؤمنان علی و امام زین العابدین و امام موسی کاظم و امام هادی علیهم السلام نیز از سی سال متجاوز بود؛ ولی فرصت مناسب و موقعیت مساعدی که طبق اوضاع زمان و محیط برای آن حضرت در نشر معارف دینی پیش آمد نمود، برای آنها رخ نداد.

۲ - در دوره زندگی آن جناب از طرفی افکار برای پذیرش حقایق آماده تر و از طرف دیگر مذاهب و آراء گوناگون و بدعت ها و ضلالت ها پدید آمده بود، در این فرصت متناسب حضرتش برای ریشه کن ساختن اباطیل و شبهات و ابراز حقائق قیام کرد؛ و البته جلوه نوره در محیط ظلمانی بهتر معلوم میگردد.

۳ - کشمکشهای دامنه دار و انقلابات داخلی میان اتباع بنی امیه و بنی عباس در گرفت و ارکان سلطنت مروانیان متزلزل گردید و بنی عباس برای استحکام پایه های سلطنتشان در کوشش و کشش بودند، این دو نیروی متضاد در برابر یکدیگر صرف آرائی کرده و بهم مشغول شدند، و پس از انتقال سلطنت به بنی عباس آنها برای استوار ساختن پایه های دولت خود دست با اقدامات دامنه داری زده و به نابود ساختن دشمنان خود پرداختند و در نتیجه این سرگرمیها آن سخنگویها و محدودیت هایی که برای امامان دیگر بود از میان رفت، و در این مدت از زمان، امام جعفر صادق علیه السلام بیجان حقایق پرداخت و جهانی را از نور علم و حکمت روشن ساخت بطوری که هر يك از کتاب های دینی را ورق بزیم و در هر رشته از رشته های علوم دینی دقت کنیم کلمات گهربار آن حضرت را بیش از امامان دیگر می یابیم، کلماتی که بنای احکام دینی است، کلماتی که راه سعادت را نشان میدهد، کلماتی که روح را نشاط و جان را معرفت می بخشد آری در این فرصت مناسب مکتبی تشکیل داد و شاگردانی تربیت نمود که تعداد آنها بچهار هزار بالغ گردید، شاگردانی که از اطراف و اکناف بلاد اسلام بمحضرفر菲ض حضور یافته از آن سرچشمه معارف ربانی سیراب می گشتند.

جایی که تعداد راویان احادیث بچهار هزار بالغ کردد فکر کنید تعداد احادیثی

که از آن حضرت نقل شده است بچندین هزار باید برسد.

برای نمونه ابان بن اقیلاب سی هزار حدیث از حضرتش نقل می‌کرد و محمد بن مسلم شانزده هزار حدیث جابر بن حیان از افاضات علمیش کتابی تألیف کرد که هزار ورق بود خلاصه هر یک از آنها طبق استعداد خود در هر رشته‌ای سؤال می‌نموده و جوابها را یا بخاطر می‌سپردند یا در دفتر ضبط می‌کردند.

حسن بن علی و شافعی می‌گوید در مسجد کوفه نهادن فر را با چشم خود دیدم که همه می‌گفتند حدیثی جعفر بن محمد (یعنی جعفر بن محمد علیهما السلام) را حدیث گفت (ابن ابی الحدیده می‌گوید) (جلد اول شرح نهج البلاغه صفحه ۶) : «نقه مذاهب چهار گانه اهل سنت (شافعی؛ مالکی؛ حنبلی، حنفی) بحضرتش باز می‌گردد» احادیثی که فعلا در دست است قطره‌ای است از دریای فضیلت آن جناب.

در آن مکتب درخشان تعلیم با تربیت توأم بود و علوم را فقط برای نشر معارف دین فرا می‌گرفتند و همین هدف مقدس آنان را بکوشش در این راه وادار می‌نمود ما اصول وادیرا که آن حضرت در طی تعلیم بشاگردانش کوشیده‌ی نه و در آن نظر خوانندگان محترم می‌گذرانیم:

۱ - از نظر اهمیت فرا گرفتن علم می‌فرموده: دانش را طلب کنید اگر بفرورفتن در خونها و شکافتن دریاها باشد (۱) باز فرمود: دوست نمی‌دارم (۲) جوان را مگر اینکه یادانش مندی و یادانش آموز باشد و فرمود (۳) یک حدیث درباره حلال و حرام از شخص راستگوئی فرا بگیری بهتر است از دنیا و هر چه در دنیا است از طلا و نقره.

۲ - از نظر احترام علماء می‌فرموده هر کس دانشمند مسلمانی را احترام کند روز قیامت خدا را ملاقات می‌کند در حالیکه خدا از او خشنود است و هر کس فقیه مسلمانی را اهانت کند روز قیامت خدا را ملاقات کند در حالتیکه خدا بر او غضبناک است (۴).

۳ - عمرو بن ابی المقدام می‌گوید برای نخستین بار که به حضر مبارکش

(۱) جلد ۱۷ بحار ص ۲۶۵ (۲) مجالس صدوق (ره) مجلس ۱۱

(۳) معاسن برقی (۴) جلد ۱ - بحار الانوار ص ۸۱

برای اخذ حدیث بار یافتم فرمود راستگوئی را پیش از حدیث گفتن فرا بگیرید (۱)

۴- فرمود «علم را جستجو کنید و خود را با حلم و وقار پس از فرا گرفتن علم بیمار کنید در مقابل متعلمین تواضع کنید و متعلمان نیز در برابر معلمان تواضع کنند، دانشمند متکبر نباشید که این رویه باطل، حق شما را از میان میبرد، (۲)

۵- علم را بمنظور خود نمائی و افتخار و جدال طلب نکنید (۳)

۶- دانش را هر اندازه که میخواهید فرا بگیرید دلی بدانید تا بر طبق آن عمل نکنید نتیجه ای نخواهید گرفت. هدف دانشمندان بکار بستن علم است و هدف سفیهان فقط نقل کردن آن است. کسی که نیکی را ب مردم تعلیم می کند و خود بدان عمل نمی کند مانند چراغی است که ب مردم روشنی می بخشد ولی خودش میسوزد، عالم هنگامی که بعلمش عمل نکند موعظه اش در دلها جایگیر نشود مانند قطره باران که از روی سنگ میگذرد و قرار نمی گیرد. (۴)

۷- اهمیت شایانی بتالیف و تدوین کتاب میداد زیرا احتیاج هر اجتماع را بعلم و دانش پیش بینی مینمود و میخواست علم در هر عصری در اجتماع بشری جاوید باشد و در این زمینه میفرمود: « بنویسید تا فرا گرفته ها را حفظ کنید، و نوشته های خود را محفوظ نگاهدارید که بعد با آنها محتاج خواهید گشت، (۵).

این حوزه های علمی که هم اکنون در جهان تشیع جلب توجه می نماید؛ وسالیان دراز چشم و چراغ جامعه مسلمان بوده و هست، و صدها رجال فقه و دانش را در دامن خود تربیت کرده، و هزاران کتاب مفید در رشته های مختلف بوجود آورده؛ شالوده همه اینها بهمت و توجه امام جعفر صادق علیه السلام ریخته شده است و همچنان رو بعظمت و وسعت خواهد درفت تا ششمین فرزند آن حضرت یعنی حضرت صاحب الامر (ع) ظاهر گردد و در پرتو توجه حضراتش قرار گیرد.

(۱) کافی باب الصدق و اداء الامانة (۲) مجالس شیخ صدوق مجلس ۱۷

(۳) جلد ۱۷ بحار ص ۲۷۰ (۴) جلد ۱- بحار ص ۸۱

(۵) جلد ۱- بحار الانوار ص ۱۶

فضایل و کمالات آنجناب باندازه‌ای است که کتابها در این زمینه تألیف گردیده و مافقط برای نمونه توجه شمارا بچند جمله که از زبان یکی از دانشمندان اهل سنت نقل گردیده است جلب می‌کنیم: «امام صادق علیه السلام از بزرگان و سادات اهل بیت رسالت است، صاحب کنج‌دانش و معرفت، دارای زهد و عبادات و اوراد پیوسته و تلاوت بسیار است، بیانات حکمت آمیزش ترجمان اسرار قرآن است و از دریای قرآن آسمانی گوهرهای گرانبها پدید می‌آورد و اوقات خود را بانواع عبادات می‌گذراند دیدارش آخر ترا بیاد می‌آورد، و کوش فرادادن با حادیش روح زهد را در وجود آدمی زنده می‌نمود، پیروی کردن از راهنمائیهایش موجب بهشت می‌گردد و بقیافه با عظمت و اعمال پاکیزه‌اش گواهی میداده که از دودمان رسالت است، مناقب و فضایلش از شماره بیرون، و در دریای کمالاتش فهم حیران است، علوم و معارف درخشانی از وجودش سرچشمه گرفته که عقول بشری از احاطه بآن قاصرو عاجز است»^۱.

توجه فرمائید!

چون آغاز دومین سال «مکتب اسلام» مصادف با پانزدهم ماه رجب بود، از آن پس نیز در پانزدهم هر ماه منتشر میشود، ولی چون این موضوع خالی از اشکالاتی نبود تصمیم گرفته شد که بجای پانزدهم در اول هر ماه منتشر گردد؛ باین دلیل نشر این شماره پانزده روز بتأخیر افتاد.

(۱) محمد بن طلحة شافعی متوفی سال ۶۵۴ در کتاب مطالب السنول